

5. Obszary rekomendowane do zwiększania udziału gruntów zalesionych w aspekcie kryteriów środowiskowych

W rozdziale 4 przedstawione zostały obszary wskazane do objęcia programem zalesień w okresie programowania 2008-2020 (a więc zgodnym z horyzontem określonym w Krajowym Programie Zwiększania Lesistości), wyznaczone z uwzględnieniem kryteriów zawartych w obowiązujących strategicznych, programowych oraz planistycznych dokumentach gminnych, powiatowych i wojewódzkich. Długofalowa polityka w zakresie zwiększania lesistości (zgodna z KPZL) wymaga wykonania szerszych analiz uwzględniających różnego rodzaju uwarunkowania przyrodnicze oraz społeczno-gospodarcze. W wyniku przeprowadzenia takich analiz wyodrębnione zostały obszary rekomendowane do zwiększania udziału gruntów zalesionych w perspektywie programowania po roku 2020.

Zgodnie z przyjętymi założeniami; analizę potrzeb zwiększania powierzchni gruntów zalesionych lub zadrzewionych (lub przeciwwskazań do tego rodzaju zmian sposobów użytkowania ziemi) Powiatu Poznańskiego prowadzono po kątem pełnienia przez lasy i zadrzewienia konkretnych funkcji. I tak wyodrębniono następujące zagadnienia problemowe:

- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla ochrony i poprawy obszarowej struktury przyrodniczo-krajobrazowej;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla optymalizacji obszarów leśnych i zadrzewionych;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla ochrony cennych siedlisk przyrodniczych i zwiększenia różnorodności biologicznej;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla kształtowania korzystnych stosunków klimatycznych oraz łagodzenia zagrożeń aerosanitarnych;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla kształtowania korzystnych stosunków wodnych, tzn. dla poprawy zasobności retencji gruntowej i glebowej; zmniejszenia zagrożeń erozją wodną oraz zwiększenia ochrony przeciwpowodziowej;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla zapobieżenia erozji wietrznej;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla poprawy lokalnych walorów krajobrazowych;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych dla poprawy warunków odpoczynku i rekreacji;
- ocena potrzeb zalesień i zadrzewień wprowadzanych celem stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego danego regionu.

Dla przeprowadzenia powyższych analiz stworzono System Informacji Przestrzennej (GIS), do którego wprowadzono pozyskane z różnych źródeł informacje odnoszące się do obszaru całego Powiatu Poznańskiego. Zgodnie z przyjętymi założeniami; na potrzeby przygotowania Programu zgromadzono m.in. następujące warstwy informacyjne:

- podstawowe informacje topograficzne;
- warstwy informacyjne z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (Plan w trakcie opracowywania, udostępnione przez Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego);
- koncepcje korytarzy ekologicznych (w tym autorstwa Zakładu Badania Ssaków);
- mapę glebowo-rolniczą (z zasobu IUNG);
- dane dotyczące obszarów zalewowych (z zasobu Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej);
- warstwy informacyjne ze studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Szczegółową informację na temat poszczególnych warstw analitycznych (zestaw cech priorytetowych i wykluczających) przedstawia tabela 5.1

Tabela 5.1 Zestaw cech wykluczających i priorytetowych w analizie aspektów środowiskowych z punktu widzenia identyfikacji obszarów rekomendowanych do zwiększania udziału gruntów zalesionych.

L.p.	Cel (funkcja)	Sposób wyznaczenia	Warstwy do wykorzystania	Zalecana lesistość obszaru [%]		Uwagi
				dopuszczalna (akceptowalna)	optymalna (postulowana)	
I.	Obszary rekomendowane do zwiększania udziału gruntów zalesionych i zadrzewionych					
1	zwiększanie udziału gruntów zalesionych w gminach o bardzo niskim udziale lasów	gminy o niższym od 10 % udziale gruntów leśnych	dane statystyczne	15	30	
2	zwiększenie udziału gruntów zalesionych w obszarach chronionego krajobrazu	obszary chronionego krajobrazu o lesistości niższej niż 30 %	dane WKP	30	50	

3	poprawa struktury ekologicznej poprzez tworzenie sieci leśnych powiązań przyrodniczych	korytarze ekologiczne	mapa korytarzy leśnych ZBS	30	80	
	poprawa struktury ekologicznej poprzez tworzenie sieci leśnych powiązań przyrodniczych	obszary węzłowe i korytarze sieci Econet PL	Econet	30	80	
4	ograniczenie erozji wodnej	grunty o spadku powyżej 5 %	mapa topograficzna, mapa geologiczna, studia gminne	30	100	
5	ochrona stref wododziałowych (poprawa retencji gruntowej, wzmożenie opadu w strefach wododziałowych)	strefy buforowe wzdłuż działów wodnych III rzędu (główne dopływy Warty)	mapa hydrograficzna	30	100	
6	wzmożenie opadu i retencji we wnętrzach wysoczyzn.	obszary koliste wokół najwyższego punktu wysokościowego wszystkich wysoczyzn	mapa topograficzna, podział regionalny	25	100	
7	wzrost opadów na terenach o najniższych opadach w Polsce	Regiony najwyższego zagrożenia suszą	literatura, podział regionalny	25	100	
8	poprawa warunków klimatycznych miast	dla dużych miast powyżej 100 000 mieszkańców obszary wskazane indywidualnie (Poznań).	mapa topograficzna	50	100	
9	poprawa retencji gruntowej i glebowej	obszary o miększych utworach przepuszczalnych (fluwiogłacjalne, aluwia, utwory szczelinowe)	mapa glebowa, mapa geologiczna	50	100	
10	przeciwdziałanie eutrofizacji wód	strefy buforowe wzdłuż cieków wodnych o szerokości min. 100 m, w rejonach zagrożenia azotem pochodzenia rolniczego	mapa topograficzna, PPZWW	30	100	

11	ochrona zasobów wód podziemnych	Główne Zbiorniki Wód Podziemnych	PPZWW	50	100	
12	ograniczenie dyspersji zanieczyszczeń i hałasu wzdłuż dróg i linii kolejowych, ochrona dróg przed zawiewaniem śniegu, spowolnienie topnienia śniegu	strefy buforowe wzdłuż dróg i linii kolejowych (istniejących i projektowanych) o szerokościach min.100 m	mapa topograficzna	50	90	
13	poprawa opłacalności ekonomicznej zagospodarowania gruntów	gleby marginalne	mapa gleb marginalnych	30	80	
14	ochrona jezior przez poprawę warunków zasilania z wód gruntowych i ograniczenie dopływu zanieczyszczeń	zlewnie bezpośrednie jezior naturalnych	mapa hydrograficzna i topograficzna	30	100	
15	ochrona źródeł przez poprawę warunków ich zasilania	strefy buforowe (koło o pow. 5 km ²) wokół początku biegu rzek	mapa hydrograficzna i topograficzna	30	100	
II. Obszary wyłączone z zalesień						
1	zachowanie aktualnych wartości przyrodniczo-krajobrazowych	użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	dane WKP			
2	ochrona torfowisk	torfowiska	archiwalna mapa torfowisk IMUZ			
3	ochrona gruntów wysokiej jakości produkcyjnej	kompleksy glebowo rolnicze 1,2,3,4 i 8	mapa gleb			
4	ochrona przeciwpowodziowa	tereny zalewowe bezpośredniego zagrożenia powodziowego	dane RZGW w Poznaniu			
5	ochrona krajobrazu kulturowego		PPZWM			
6	ochrona walorów widokowych (do opracowania w przyszłości)	tzew. " punkty i drogi widokowe"	mapy turystyczne			
III. Obszary wyłączone z zalesień z uwagi na brak szczegółowego rozpoznania						
1	ochrona cennych zbiorowisk nieleśnych	łąki, pastwiska, wrzosowiska, suchorośla i inne cenne przyrodniczo lądowe ekosystemy nieleśne	Corine, wyniki monitoringu pospolitych ptaków lęgowych, mapy cennych siedlisk przyrodniczych dla parków narodowego i krajobrazowych			w miarę dostępności danych (zbiorowiska roślinne, cenne gatunki roślin i zwierząt) należy wyodrębnić siedliska zasługujące na ochronę, a tym samym wyłączenie z zalesień. Do wykorzystania wyniki inwentaryzacji przyrodniczych gmin, plany ochrony, dane Monitoringu Pospolitych Ptaków Lęgowych, baza ATPOL itp.

IV	Obszary chronione, gdzie zalesienia powinny być realizowana wg odrębnego planu					
1	obszary chronione, w których kwestie zalesień regulują plany ochrony	parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary Natura 2000	dane WKP			

Na podstawie zgromadzonych informacji dotyczących danego zagadnienia w warunkach Powiatu Poznańskiego i poszczególnych gmin, dla każdego z nich wygenerowano w ramach GIS warstwę obszarów rekomendowanego zwiększania lesistości z punktu widzenia pełnienia konkretnej funkcji lub w niektórych przypadkach obszarów, gdzie tego rodzaju działania są nie wskazane. W efekcie uzyskano wydzielenia w o atrybutach „0” (obszary neutralne z punktu widzenia potrzeb zwiększania lesistości) i „1” (obszary gdzie z punktu widzenia pełnienia przez lasy lub zadrzewienia danej funkcji należałoby podnieść % lesistości) i wydzieleń o atrybucie „-1” (wyłączone z zalesień; z punktu widzenia danej funkcji; np. cenne przyrodniczo łąki; gleby o wysokiej jakości lub tereny zagrożone powodzią).

W kolejnym kroku nałożono na siebie wszystkie warstwy uzyskując mozaikę obszarów o atrybutach od „-n” do „n” (gdzie n jest liczbą przeanalizowanych warstw). Z propozycji zalesień wyłączono wszystkie wydzielenia o ujemnym atrybucie; uznając że wystarczający jest nawet jeden powód, dla którego dany obszar nie powinien zostać przekształcony w las. Z powodów oczywistych wyłączono także tereny już zalesione i zurbanizowane. W efekcie wygenerowano 6 kategorii obszarów:

„L” – obszary aktualnie zalesione;

„W” – obszary wyłączone z zalesień z uwagi na aktualne lub planowane zainwestowanie (w tym obszary zurbanizowane i przemysłowe, infrastruktura liniowa);

„Ch” – obszary chronione, w obrębie których zalesienia powinny być realizowane w oparciu o inne dokumenty (plany ochrony);

„R” - obszary wyłączone z zalesień z uwagi na brak szczegółowego rozpoznania;

„-1” – obszary w których zwiększanie udziału gruntów zalesionych jest nie wskazane;

„0” – obszary obojętne (w tej skali rozważań) z punktu widzenia potrzeb zwiększania udziału gruntów zalesionych;

„1” – obszary o niskim priorytecie potrzeb zwiększania udziału gruntów zalesionych (rekomendowane z punktu widzenia 1 funkcji);

„2” - obszary o średnim priorytecie potrzeb zwiększania udziału gruntów zalesionych (rekomendowane z punktu widzenia 2-5 funkcji);

„3” - obszary o wysokim priorytecie potrzeb zwiększania udziału gruntów zalesionych (rekomendowane z punktu widzenia 6 i więcej funkcji).

W konsekwencji wygenerowano wariantową mapę obszarów rekomendowanych do zwiększania udziału gruntów zalesionych w granicach Powiatu Poznańskiego. Analizę obszarów przyporządkowanych do poszczególnych priorytetów przedstawiono w tabeli 5.2

Tabela 5.2 Powierzchnia obszarów rekomendowanych do zwiększania udziału gruntów zalesionych z uwzględnieniem liczby argumentów

Liczba argumentów za zwiększanie udziału lasów [n]	Liczba obszarów w danej kategorii	Powierzchnia obszarów w danej kategorii [ha]	% powierzchni Powiatu Poznańskiego	Priorytet	Powierzchnia obszarów w danym priorytecie [ha]	% powierzchni Powiatu Poznańskiego
1	155	3797	2	niski	3797	2
2	270	11398	6	średni	47652	25,1
3	693	14599	7,7			
4	1092	13987	7,4			
5	1049	7668	4			
6	637	2767	1,5	wysoki	3705	2
7	276	805	0,4			
8	64	118	0,1			
9	10	15	0			
Razem	4246	55154	29,1		55154	29,1

Na mapie będącej załącznikiem do niniejszego opracowania, stanowiącej syntezę przeprowadzonych analiz, dla uzyskania jednoznacznego obrazu zaprezentowano wyłącznie tereny należące do kategorii średniego i wysokiego priorytetu potrzeb zwiększania lesistości. I tak do terenów o średnim priorytecie potrzeb zwiększania udziału gruntów zalesionych zaliczono 47 652 ha, co stanowi ok. 25 % powierzchni Powiatu, zaś do terenów o priorytecie najwyższym 3705 ha, co stanowi ok. 2 % powierzchni.

Tak jak wspomniano powyżej przestrzenne rozłożenie obszarów rekomendowanych do zwiększania udziału gruntów zalesionych w obrębie Powiatu Poznańskiego jest wynikiem analizy przestrzennej nakładania się zasięgów obszarów wyróżnionych w oparciu o różne kryteria. Terenów o najwyższym priorytecie jest niewiele i występują zwykle w dużym rozproszeniu. Z większą częstotliwością pojawiają się w gminach: Kórnik, Mosina, Puszczykowo, Pobiedziska, Buk i Tarnowo Podgórne. Na uwagę zasługują zwłaszcza dwie ostatnie gminy znane ze szczególnie niskiej lesistości aktualnej. Zupełnym brakiem terenów o wysokim priorytecie charakteryzuje się tylko gmina Rokietnica. Warto podkreślić, że często nawiązują one do istniejących kompleksów leśnych i obszarów o średnim priorytecie, tworząc z nimi zwarte struktury przestrzenne. Charakterystyczne zgrupowania wyodrębniają się na terenach przyległych do Wielkopolskiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Promno oraz w zlewniach jezior rynnowych (jeziora rynny bnińskiej, J. Niepruszewskie, J. Lusowskie, jeziora w dolinie Cybiny).

Obszary o średnim priorytecie zajmują znacznie większą powierzchnię i występują w różnej wielkości kompleksach rozmieszczonych bardzo nierównomiernie. Duże powierzchnie zajmują zwłaszcza w gminach: Mosina, Swarzędz, Buk, Tarnowo Podgórne, Pobiedziska, Murowana Goślina. Relatywnie niskim udziałem obszarów o średnim priorytecie wyróżniają się gminy: Luboń, Kleszczewo, Komorniki, Dopiewo, Rokietnica i Suchy Las. Rozmieszczenie obszarów o

średnim priorytecie dla zalesień, podobnie jak obszarów o priorytecie najwyższym, jest korzystne z punktu widzenia kształtowania struktury przyrodniczej Powiatu Poznańskiego. Zagęszczenie takich obszarów obserwujemy między innymi w obrębie leśnego korytarza ekologicznego zaprojektowanego dla systemu Natura 2000, w rejonie wysokiej rangi obszarów chronionych (potencjalne funkcje otulinowe), wzdłuż rynien jeziornych i dolin rzecznych (ochrona wód i lokalnych korytarzy ekologicznych), na wschodnich obrzeżach Poznania (uzupełnienia dla lasów o funkcjach aerosanitarnych i klimatotwórczych dla miasta). Układ przestrzenny terenów o średnim priorytecie nawiązuje też dobrze do zasięgu głównego zbiornika wód podziemnych wymagającego ochrony.

Mapa obszarów rekomendowanych do zwiększania udziału gruntów zalesionych stanowi wystarczającą podstawę do celowego rozmieszczenia zalesień przewidzianych dla Powiatu Poznańskiego w Krajowym Programie Zwiększania Lesistości. W skali gmin otrzymany obraz wskazuje obszary przydatne do zalesień nawet w jednostkach administracyjnych obecnie słabo zalesionych z obiektywnymi trudnościami w pozyskiwaniu gruntów na ten cel. W gminach charakteryzujących się znacznym zalesieniem przedstawione rekomendacje dają podstawy do wyboru priorytetów dla zgłaszanych propozycji.

Omawiając przygotowaną w ramach projektu mapę należy przypomnieć, że znacząca część Powiatu Poznańskiego znajduje się w granicach obszarów chronionych (parku narodowego, parków krajobrazowych oraz obszarów Natura 2000), na których zalesienia powinny być kształtowane na podstawie obowiązujących planów ochrony. Dlatego też w odniesieniu do nich, przedstawione propozycje należy traktować jedynie pomocniczo.

Generalnie, zaprezentowana analiza przestrzenna nie powinna być traktowana jako rozstrzygająca o możliwości i celowości zalesiania konkretnych działek. Z pewnym przybliżeniem można ją traktować jako waloryzację terenu dla celu prowadzenia zalesień. Rozbudowany opis motywów i sposobów wyznaczania ma ułatwiać zadanie przy podejmowaniu ostatecznych decyzji, które zawsze muszą być decyzją właściciela gruntu, uzgodnioną z polityką przestrzenną gminy, a w uzasadnionych przypadkach również z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej itp. Podkreślić należy, że każdorazowe podjęcie decyzji o przeznaczeniu konkretnej działki do zalesienia wymaga kompleksowej oceny jej aktualnej wartości przyrodniczej. W szczególności zachowania wymagają chronione siedliska przyrodnicze oraz siedliska występowania chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt.

Krytycznego podejścia wymaga także zakres wyłączeń terenów z przestrzeni potencjalnych zalesień. W przypadku zgłoszenia konkretnej działki zawsze warto jeszcze raz przemyśleć zasadność wyłączenia tego terenu w oparciu o podane w metodyce kryteria i zweryfikować poprawność zastosowanej kwalifikacji, która mogła być błędna choćby z powodu niedokładności i nieaktualności zastosowanych danych przestrzennych. Należy o tym pamiętać zwłaszcza mając na uwadze tempo zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, uwarunkowaniach prawnych i ekonomicznych.